

ԱՊՐԻԼ ԻՄԱՑԵԱԼ՝ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ Է

Խասկալի բլուրի կողքին կառուցուած փայտաշէն ընտանեկան ապարանքի մը «ռոյիսական» է՝...
Զարմանալի, բայց իրաւ, Փիլիկեան տոհմն ալ Անի ական արմատներ ունեցած են: Ուրեմն բաժնեկից այդ Անի-Ակն-Իզմիտ/Խասկալ մինչեւ Եղեռն «ռոյիսական» ին՝...

Կը Հաւատամ որ Հայ ժողովրդի Վերապրելու ներուժն էր, ինչպէս նաեւ Սարդարապատի կենաց եւ մահու առթիւ, զորս մղեց մեզ այդ վերապրելու պայքարին: Վայն է եկել մեզ երբ լքենք նման պայքարը: Զարաշահող ‘մաֆիոզ’ դասակարգը միայն իր չար շահը աւելացնելու համար «քաջալերում» է եւ արտագաղթը եւ լլկուած,

պայքարէ զուրկ, շլացուցիչ, անիրական կեանքը:

Խորունկ իմաստ է կուտակած մեր թուականէն առաջ 6րդ դարու Չին փիլիսոփայ Լաօ-Տը ի *Sun 73* ասոյթը, թէ:

**Արտաքնապէս քաջը կը յանդգնի մեռնիլ
Ներքնապէս քաջը կը յանդգնի ապրիլ**

Ապրիլ յանդգնողն է առողջ պայքար մղողը:

Մեր Դանիէլ Վարուժանն էլ լաւ էր հասկացել այդ երբ ասում է.

**Ու պայքար, պայքար, պայքար երգեցի.
Գրիչս եղաւ անթրոց սրտերու հնոցի...**

Ժամանակն է ուրեմն ըսելու որ «մեռնիլ իմացեալ» անմահութիւնն չէ, այլ «ապրիլ իմացեալ» անմահութիւնն է, մանաւանդ երբ **Պայքարիլը ինքնին ապրիլ իմացեալ է:**

կրօնամոլ ասոյթի վերածուած խօսքը, **ՄԱՀ ԻՄԱՑԵԱԼ՝ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ Է,** Վարդանանցէն իվեր անդադար հոլովում է: Սպրդած է այդ նոյնիսկ մեր որոշ, մի քանի տաղանդաւոր բանաստեղծների պատկերացումներուն մէջ եւս, օրինակ Սիամանթօյի պարագային երբ գրում է,

Ես Երգելով կուգեմ մեռնիլ

ի դէպ, ըսել հարկաւոր է որ Եղիշէ պատմիչին վերագրուած այդ նախադասութիւնը հասած է Վարդանանցի պատմիչին այսպէս կոչուած Հերմէս Եռամեծարի ուսմունքէն. եւ այս գրեթէ չի յիշում, ի բաց առեալ Մատենադարանի

հմուտ գիտնական Լեւոն Խաչիկեանէն, զորս յայտնաբերած էր աղբիւրը այդ ասոյթին դէռ 40 ական թուականների վերջաւորութեան:

Ես միշտ «անհանգիստ» եմ զգացած այդ խորհրդով, եւ նոյնիսկ Սիւսանթոյի վերելի յիշածս տողը մտքիս մէջ դրոշմած է հակառակը-**Ես երգելով կուգեմ ապրիլ:**

Ժամանակի ընթացքին չարաշահող դասակարգերը մահ գովերգող խորհուրդներ մոլեգնօրէն չարագործած են հասարակ ժողովրդը իբրեւ «թնդանօթի միս» գործածելու, յաճախ իրենց իսկ հրահրած անմարդկային պատերազմներին համար: Եւ այդ շարունակում է այս օրերուն եւս:

Կրօնական մօլեռանդութիւնը չարաշահելով, քաղաքական ու ընկերային արդարութեան գոյնզգոյն, լոզունգային դիմակներ հագին, շոայլութեան մէջ տապալտպող, յղբացած, անմարդկայնօրէն գերիշխող, դրամապաշտ դասակարգը մեր մինուճար, գեղեցիկ աշխարհը այլանդակ անապահովութեան՝ լինել թէ չլինելու սեմին է հասցուցած: Եւ մտածել որ երբ Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմի ընթացքին օրական 14 հազար մարդ սպաննում էր, ներկայիս, այսպէս կոչուած Աշխարհի Նոր Կարգ ու Սարքը օրական 44 հազար մանուկներ մահուան է հրում միայն անօթութեան պատճառաւ...

Ի մտի ունենալով մարդ արարածի մարդկայնական ապրելու տենջ/պայքարը, կենսական եմ գտնում, մանաւանդ ներկայիս, որ «գլխիվար շրջուի» վերոյիշեալ Հերմէսեան ասոյթը եւ ըսել, ամենայն պայծառութեամբ,

ԱՊՐԻԼ ԻՄԱՑԵԱԼ՝ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ Է

Պրոֆ. Խաչատուր Ի. Փիլիկեան
26 մայիս 2011 թ.

THE MANSION ON THE HILL

By

Prof. Khatchatur I. Pilikian

As a child of ten, my father Israel-Vahan Pilikian had “helped” his own father Hovhanness, a master builder, to build the new family house his father designed and planned, in their home village, Khaskal, during 1912-1913. The village, mostly inhabited by Armenians numbering ca. a thousand, was not far away from the celebrated Armenian Monastery of Armash, in Izmit (ancient Nicomedia).

After the large and extended Pilikian family was driven away from the new paternal home, the enormous three story wooden building was confiscated by an officer of the Central Powers and used as army barracks. Surviving the bombardments of the Allied Powers, the Pilikian mansion was subsequently occupied by the Kemalist forces of nationalist uprising

After the Great War, having survived the Genocide of the Armenians (1914-1918), Israel-Vahan, a teenager in a Baghdad orphanage in 1919, decides to go back and find his paternal home in Khaskal. Accompanied by his eldest, surviving sister Srбуhi and her husband, they start their odyssey travelling through deserts, hills and valleys, pastures and sea (reversing their march of death), finally reaching their destination

They reclaim their paternal home, albeit derelict and completely depleted of household furniture and all. After a few months of sustained and determined efforts of survival, their mansion too breathes new life. But the atmosphere of fear, rekindled by ultra nationalism, poisons the life of those groups who dared outlive the Genocide. To continue surviving, my father and his sister's family had to leave their paternal home yet again. But not before procuring a photo-memento (taken by a soldier of the retreating Greek armies), of their beloved mansion—a “miraculous” feat, indeed.

During the summer of 1963, Israel-Vahan Pilikian, then 60 and a father of a large family with five children residing in Beirut, Lebanon, revisited his birthplace in Khaskal. No traces of the house were found. There the locals told him, that ‘that impressive mansion on the hill’ was finally burned down during the nationalist upheavals...

Based on that “miraculous” photograph of 1920, I sketched with pastel-crayons, on January 13th, 1957, an enlarged (cm. 61.5 x 46.5) picture of our ancestral ‘mansion on the hill’ in Khaskal.